

SOCIAL COMMUNICATION STUDIES

МОВНО–КОМУНІКАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЖАНРУ ТЕАТРАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю УКРАЇНИ: ГЕНДЕРНІ ПРИНЦИПИ

Галацька В.Л.

к. філол.н, доц., докторант Інституту журналістики, Київський національний університет імені
Тараса Шевченка

LINGUISTIC AND COMMUNICATIVE STRUCTURE OF THEATRICAL INTERVIEW GENRE: GENDER FEATURES

Galatska V.L.

Candidate of Philological Sciences, Ph.D., Associate Professor, Taras Shevchenko National University of
Kyiv, Institute of Journalism, Doctorant.

Анотація

У статті виявляється специфіка презентації сучасного сценічного мистецтва в жанрі театрального інтерв'ю через гендерні принципи (стереотипи) на сторінках спеціалізованих друкованих видань України («Кіно–театр», «Український театр», «Просценіум»). **Методологія.** Поєднання загальнонаукових та спеціальних методів дослідження соціальних комунікацій дозволили окреслити особливості функціонування гендерлекту в журналістській творчості, яка торкається проблем театрального мистецтва, розвитку й становлення артистичної особистості. Індуктивно–дедуктивний метод допоміг диференціювати мовно–стилістичні особливості текстів театральної тематики, схарактеризувати їх гендерну приналежність (жіночий та чоловічий гендерлект). За допомогою контент– та дискурс–аналізу автором структуровано 350 театральних інтерв'ю в культурологічних вітчизняних виданнях, визначено їх комунікативний потенціал. **Методологічною** основою статті виступають праці видатних теоретиків та практиків театру Леся Курбаса, К.Станіславського, Є.Грозовського, П.Паві, Р.Ліча, дослідників гендерної проблематики ЗМІ. **Наукова новизна** полягає у доведенні гіпотези про те, що сучасне театральне мистецтво України позиціонується як самодостатня мистецька медіа. Екстраполяція його концептів на жанр театрального інтерв'ю дозволяє стверджувати ефективність відомого комунікаційного ланцюга: комунікатор – комунікант (журналіст – читач), який функціонує в площині гендерлекту.

Abstract

The article reveals specific features of modern theatrical art presentation in the genre of theatrical interview through gender principles (stereotypes) on the pages of specialized printed editions (periodicals "Kino Teatr Magazine", "Ukrainian theatre", "Protsenium").

Methodology. The combination of general scientific and special research methods of social communications allows to outline the features of gender functioning in journalistic work which touches upon the problems of theatrical art, development and formation of an artistic personality. Inductive and deductive method helps to differentiate linguistic and stylistic peculiarities of the texts on theatrical subjects, to characterize their gender identity (female and male). With the help of content and discourse analysis the author structures 348 theatrical interviews in national cultural editions; their communicative potential is determined. The methodological basis of the article is the works of outstanding theater theorists Les Kurbas, K. Stanislavsky, Y. Grotovsky, P. Pavi, R. Licha, researchers of gender problems in mass media.

The scientific novelty is to prove the hypothesis that modern theatrical art of Ukraine is positioned as self-sufficient artistic media. Extrapolation of its concepts to the genre of theatrical interview allows to assert the effectiveness of a well-known communicative chain: communicator – communicant (journalist–reader), which operates in the space of gender.

Ключові слова: інтерв'ю, гендер, декодування, авторська (публіцистична) свідомість, театральна публіцистика.

Keywords: Interview, Gender, Decoding, Author's Consciousness, Theatrical Journalism.

Актуальність. Сучасне глобалізоване суспільство висуває специфічні вимоги до освоєння його реалій в мистецькій сфері. Театр як особлива «мистецька медіа», як уважає К.Бальме (2008), естетичний перформанс транслює сьогодні специфічні художні смисли (концепти творчих систем К. Станіславського, Леся Курбаса, Є. Грозовського, П. Брука). Він

являє собою самостійну модель соціальної комунікації, яка ґрунтується на сценічній умовності, потужному комунікативному контексті.

Театральна комунікація в сучасному соціокультурному ореолі України позиціонується як «інтеракція» з театральною публікою й органічно може розглядатися в аспекті медійності. «Отже, театр ґрунтується на двох протилежних інтенційних ігрових діях. І актор, і глядач виконують кожен свою

роль: актор зображає (і презентує), глядач сприймає (й уявляє)» [1,84].

Унікальність театрального мистецтва у наш час полягає у творенні смислів людського буття, які презентуються в інформаційній подачі через ЗМІ в аналітично–художніх жанрах публіцистики. При цьому жанр інтерв'ю уявляється, на нашу думку, найбільш адекватним до специфіки театральної комунікації, уособлюючи собою комунікаційний ландшафт: комунікатор (журналіст) – комунікант (глядач). У цій взаємодії відбувається диференціація подачі авторської думки журналіста через гендерну свідомість, чоловічу чи жіночу рефлексію думки, яка формує власний стиль.

Наукова новизна. Сучасне театральне мистецтво позиціонується як художня медіа. Його комунікативна природа сьогодні уявляється недостатньо вивченою з позицій міждисциплінарного підходу, а саме філософії культури, театрознавства, комунікативістики. Така рідкісна аналітично–образна проєкція мистецтва Мельпомени, як театральна публіцистика, з гендерної точки зору не розглянута взагалі. Тому продуктивною уявляється спроба окреслити особливості гендерлекту носіїв сучасної театральної культури України. Дослідження жанру театрального інтерв'ю в гендерному ракурсі дозволить зробити узагальнення щодо декодування засад театральної системи К.Станіславського у вербальному тексті.

Стан дослідження проблеми. У новітній галузі знань «соціальні комунікації» гендерна тема позиціонується соціальними ролями чоловіків та жінок, «визначенням особливостей їх психіки та поведінки». Дослідник О.Максимова [8,170] вказує на гендерну самоідентифікацію, яка пояснює сутність індивіда й досліджує глибини людської підсвідомості.

Питання гендерних ролей в суспільстві торкається Н.Луман, виділяючи три типи селекції: селекція інформації, повідомлення інформації, селективного розуміння інформації [6, 243]. Це спостереження методологічно доречно, на наш погляд, для дослідження чоловічого та жіночого гендерлекту в сучасних театральних публікаціях України.

Відомий теоретик Н.Фурманкевич, досліджуючи проблему гендеру в журналістській творчості, зауважує: «...Гендер включає в себе певний тип ментальності й тип соціальної поведінки, є соціальним конструктором, розвивається в процесі соціалізації суб'єкта» [13,81].

Наукова дефініція «гендер» в українському дослідницькому континуумі стала об'єктом міждисциплінарних наукових зацікавлень у сферах філософії, політології, соціології, економіки у працях В.Близнюк, Т.Василевської, Т. Власової, І.Герасимової, І.Грабовської, І.Жеребкіної, Т.Купцової, Ю.Макешиної, А.Мартинюк, Е.Скиби, О.Фоменко та ін.

Сучасне театральне мистецтво України виступає унікальним видом художньої комунікації. Екстраполяція його мистецьких смислів на жанри театральної публіцистики, зокрема інтерв'ю, породжує комунікативну взаємодію між сценою і

глядачем (у сфері мистецтва), між журналістом та слухачем (у сфері соціальної комунікації). Основні концепти театрального мистецтва набувають специфічного вираження крізь призму чоловічого чи жіночого сприйняття, яке виявляється в риторичних фігурах, манері побудови авторської думки, її друкованої презентації в жанрі інтерв'ю. Доцільно зауважити, що на сторінках спеціалізованих друкованих видань України (часописи «Кіно–театр», «Український театр», «Просценіум», інформаційно–аналітичний тижневик «Дзеркало тижня») жанр інтерв'ю є провідним і презентованим на 90 відсотків журналістами–представницями жіночої статі, що формують свою манеру думку, означену в гендерлекті.

Мета роботи полягає в дослідженні мовно–комунікативної організації жанру сучасного театрального інтерв'ю України в аспекті гендерної специфіки, через декодування на вербальному рівні театральних концептів системи К.Станіславського.

Означений предмет дослідження вимагає застосування загальнонаукових методів аналізу наукового матеріалу: абстрагування, аналізу, синтезу, індукції, дедукції. Серед спеціальних наукових методів нами застосовано контент– та дискурс–аналіз при визначенні структурних особливостей 350 інтерв'ю на сторінках театральної періодики України, а також метод структурованого спостереження. Актуальним у дослідженні цього виду художньої комунікації буде також міждисциплінарний підхід, у якому будуть застосовані дефініції філософії культури, театрознавства, теорії та історії журналістики.

Виклад основного матеріалу. Сучасне театральне буття України активно презентується в жанрі театрального інтерв'ю, який здійснює емоційний вплив на інтелектуального адресата (В.Галацька, 2010). Цей жанр сьогодні трактується як об'єкт–суб'єктний акт, синкретичний варіант ментальнокультурного простору (Н.Пелипенко, 1998). Жанр лейтмотивного інтерв'ю у театральній пресі уособлює аналітично–образне декодування таких концептів театральної сфери, як «наскрізна дія», «надзавдання» (К.Станіславський, 1970). У кожному прикладі такого інтерв'ю простежується головна думка розмови, спрямована на вияв унікальності співбесідника (режисера, актора, художника). Вербальна партія головних героїв інтерв'ю позначається яскраво вираженим гендерним змістом: активністю авторської оцінки, безкомпромісністю як виявом маскуліності. У часописі «Український театр» в останні роки розвинений жанр монологу–апарту, що означає звернення актора до глядача зі сцени, який представляє дифузний жанр лейтмотивного інтерв'ю. Інтерактивна, національно свідомо позиція інтерв'юера Н.Соколенко позначена в числі часопису (№3 за 2016 р.), який присвячений колективу Київського академічного Молодого театру. Головний режисер Андрій Білоус в інтерв'ю «Театр – справа молодих» залучає до творчої співпраці молодих митців на основі гендерного паритету: «Адже кожен режисер по своєму уявляє, що таке театр, він володіє своїм

певним режисерським стилем і відповідно виховує акторів» [2,5]. Цей мистецький девіз режисера як представника чоловічого гендерлекту втілюється за допомогою риторичної фігури ампліфікації й демонструє потужне культурно–просвітницьке призначення театру, презентує його громадянське звучання.

Видатні представники мистецтва Мельпомени в культурологічній пресі формують національний соціокультурний простір в координатах гендерної свідомості (позиціонування особистості митця в сценічному та публіцистичному вияві), демонструючи широку палітру виражальних засобів сценічного мистецтва, активність громадянської позиції. Так народна артистка України Тамара Яценко, актриса Київського молодого театру, розповідаючи про нещодавню прем'єру «Дівочий виноград» за М.Колядою, в якій порушуються проблеми жінок поважного віку, зауважує: «...в чому цінність нашого існування, заради чого варто жити і як прожити життя так, аби і нам самим не було так само сумно, як героїням ...на початку вистави» [4,15]. На причетність до жіночого гендерлекту вказують риторичні запитання журналіста, пом'якшена експресивність думки, прийом паратаксису, медитативність манери викладу думки.

У сучасному медійному просторі України присутня така жанрова модифікація, як інтерв'ю–замальовка. Вона вбирає в себе елементи інтерв'ю–діалогу, які органічно втілюють основне завдання театральної комунікації. Вектор інформативності матеріалів посилюється публіцистичністю викладу, манерою суто жіночої (жіночий гендерлект) авторської аргументації. Вона полягає в деталізованій, гармонійно забарвленій картині бачення відомої театральної особистості, народної артистки України Ірини Кліщевської: «Мабуть, уже час нам окремо зупинитись на особистості керівника «Колеса»... мініатюрній граційній жінці виявилось до снаги створення й утримання «на плаву» театрального корабля – у часи далеко не найкращі для подібного подвигу» [7,63].

Творчу варіативність, діалектичність осмислення проблем театральної дійсності презентується в жанрі інтерв'ю–діалогу, який передбачає професійний енергетично–смісловий зв'язок між комунікантами: інтерв'юером та героєм інтерв'ю. Цей жанр поширений у спеціалізованому часописі «Просценіум» (м.Львів). Полеміка зі співрозмовником, розлогий авторський коментар, широкий театрознавчий кругозір притаманний жіночому авторському колективу, який застосовує прийоми полеміки, уособлюючи реалізацію декодування поняття «наскрізна дія» К.Станіславського. Це засвідчує, наприклад, інтерв'ю театрознавця Мирослави Оверчук з художнім керівником Львівського академічного театру ім. М.Заньковецької Федором Стригуном: «Тобто творчі відрядження, огляди, конкурси, конференції, фахове рецензування, підтримка ініціатив – усе це можна вважати прекрасним минулим?» [10,13]. Прийом градації, полемічність, підкреслена драматизованість подачі матеріалу автором

М.Оверчук підкреслює адекватність втілення у вербальній манері концепту театральної системи К.Станіславського «темпоритм», уважаючи його основоположним для сценічної дії [12,240].

Жіночий гендерлект концептуально виявляється в такому рідкісному в сучасній театральної пресі України різновиді, як інтерв'ю–монолог. На сторінках часопису «Кіно–театр» воно презентується в рубриках «Обличчя», «Ювілеї». Героїні подібних інтерв'ю виявляють гендерну свідомість у панорамно окреслених поняттях антропологічного феномену – гендеру: психосоматичних візіях (як творчі люди), сприйнятті стереотипів, ментальному вимірі, культурних характеристиках. Драматургічний стрижень матеріалів цього жанру підтримується вербальним оформленням «потoku свідомості» творчої особистості. Наприклад, такої, як народна артистка України Любов Боровська: «Біда нашої професії, що ми залежні від режисера, від сценографа, навіть від погляду. Ти можеш бути талановитим. Але має бути хороша п'єса й у ній роль для тебе...» [3,4].

Ознаки чоловічого гендерлекту, позначеного маскулінністю ментального сприйняття сценічного мистецтва, безпелаяційністю вибору, присутні в інтерв'ю–монологі народного артиста України Петра Панчука. У монтажно вибудованій сповіді митця простежується велика внутрішня жертвовність заради професії: «Я щиро вірив у вище призначення театру і уявляв, що він є місцем священнодійства. Коли ж почав працювати на сцені, побачив, що театр – не храм. І люди тут – не святі. [9,14]. Енциклопедична обізнаність актора в професії, чесність натури, засвідчена в тексті інтерв'ю за допомогою метафоричних виразів, окреслює непересічність мистецької особистості, яка транслює соціуму концепт К.Станіславського «запропоновані обставини».

Висновки. Театральне мистецтво сучасної України являє собою потужний медійний потенціал, який міститься в самій природі сценічної дії. У ній актор чи режисер виступають комунікаторами, а глядач сприймається як комунікант у класичному комунікативному ланцюзі. Сучасна театрально публіцистика України як аналітично–образна проекція смислів театральної системи К.Станіславського органічно функціонує в гендерному вияві, засвідчуючи в продуктивному та популярному жанрі інтерв'ю особливості чоловічої та жіночої манери викладу думки. Її презентативність залежить від ментального наповнення комунікантів, їх кругозору, мистецької позиції (постаті відомих митців–режисерів А.Білоуса, Ф.Стригуна), мовно–виражальних засобів (риторичні прийоми ампліфікації, паратаксису, експресивна манера подачі думки, яка провокує драматичність сприйняття). Ці особливості характеризують чоловічий гендерлект, позначений безпелаяційністю суджень, внутрішньою вимогливістю, яка позиціонує маскулінність.

Жіночий гендерлект на сторінках театральної преси України знаходить вияв у пом'якшеній експресивності думки, використанні метафоричних

утворень, які асоціативно доповнюють образи відомих діячок театрального мистецтва (І.Кліщевська, Н.Сумська, Т.Яценко та ін.), позиціонують їх як духовно багатих натур.

Цікавою з позицій гендерлекту є авторська манера відомих журналістів та критиків (Л.Брюховецька, Н.Мазур, М.Оверчук), які втілюють феміністичність в манері ведення інтерв'ю, у відборі запитань, в мовному оформленні «потоків свідомості» героя інтерв'ю, використовуючи багатий арсенал риторичних засобів: прийом градації, інверсії, парцеляції.

Список літератури

1. Бальме К. Вступ до театрознавства. / К.Бальме. – Львів. – 2008.–270 с.
2. Білоус А. Театр – справа молодих/ А.Білоус //Український театр. – 2016.–№3.– С.5 – 6.
3. Боровська Л.: «Алла Бабенко – один із найглибших інтерпретаторів Чехова» /А.Боровська //Кіно–театр. – 2018.– №2. – С.32 – 34.
4. Брюховецька Л. Дівочий сад–виноград. Інтерв'ю з Тамарою Яценко/Л.Брюховецька //Кіно–театр. –2016.– №2. – С.14.
5. Галацька В.Л. Жанрові модифікації сучасної театральної критики в епоху глобалізаційних змін / В.Л.Галацька //Держава та регіони. Серія:соціальні комунікації. – 2010.– №2. – С.118 – 121.
6. Луман Н. Социальные системы. Очерк общей теории: пер.с нем. И.Д.Газиева / Н.Луман. – СПб.– 2007.– 648 с.
7. Мазур Н. «Колесо» на Узвозі / Н.Мазур // Просценіум. – 2001. – №1. – С.62.
8. Максимова О.Б. Гендерные стереотипы в рекламе: постановка проблемы и концепции/ О.Б.Максимова //Вестник РУДН.Серия «Социология». – 2002. –№1. – С.169 – 173.
9. Непочаткова Н. Актор Петро Панчук: філософія життя і творчості (монолог актора)/ Н.Непочаткова //Український театр. – 2006. – №1. – С.13 – 15.
10. Оверчук М. Інтерв'ю з Федором Стригуном /М.Оверчук // Просценіум. –2006.– №2.– С.17.
11. Пелипенко А.А. Культура как система: структурная морфология культуры/ А.А.Пелипенко, И.Г.Яковенко. – М. – 1998. – 371 с.
12. Станиславский К.С. Работа актера над собой:в 2–х т. / К.С. Станиславский. –М. – 1989.– Т.1.– 270 с.
13. Фурманкевич Н. До проблеми аналізу гендерних досліджень у соціальних комунікаціях: гендерний аспект /Н.Фурманкевич //Теле–і радіожурналістика. Зб.наук.праць Львівського національного університету ім. Івана Франка. – 2016. – Вип.15. – С.79–87.